

ŽIVLJENJE OD BLIZU

Vsa debata s svojimi razburjenimi zagoni je bila dokaj neumna in dolgočasna. To je Marija čisto od blizu čutila šele, ko je ušla iz kluba in pred hišo obstala. Po očeh jo je udarila sinjina nad strehami, ki se ji je hotela za vsako ceno približati. Nebo je bilo že ranjeno od pomladi in je nalahno drhtelo. Prvi sončni dan je bil dolgočasen — prvi v kdove kako dolgi vrsti enakih, ki ne bo človek vedel, kam z njimi.

V klubu ni bilo moči več vzdržati. Ljudje so delali klubske sobe še tesnejšo, kakor je bila. Nad gnečo so se pod stropom umazano režali zaprašeni, popihani poceni senčniki nad šibkimi žarnicami, v katerih je zvečer gorela varčnost in delala ljudi kratkovidne. Okrogli smeh senčnikov je bil podoben ostarelim, naveličanim, napoljubljanim zanemarjenim ustom — nikdar tako ko zdaj, ko se je hrupu, debatam, pozibavanju teles in vplamenevanju krikov v sobi smejala od zunaj pomlad z edino večno lučjo v svetu prehajanih dni, besedi, resnic in ljubezni.

Vse je bilo res, kar je polnilo kričečo sobo: reševanje sveta, beda, strast za poslanstvu, ki so je bili vsi polni, da so ob tem lahko pozabljali, da imajo oguljene komolce in počrnele ovratnike. Res je bilo, da je bila ena teorija boljša od druge, kakor je bilo res, da je treba v mladosti vsakega človeka in vsakega gibanja rešiti prej ves svet ko samega sebe. Res je bilo, da je bila vsa preteklost v vseh oblikah prav do včerajšnjega dne neumna, mračna in škodljiva; da je bodočnost prava samo ena, da je bratstvo vseh ljudi z enakostjo, redom in službami tik pred durmi, samo nikogar ni, da bi vsa ta odrešenja poklical v življenje trpeče zemlje. In vsa klubska soba, ki se je imela za nosilca največje bodočnosti in jutrišnje javnosti, se je potapljala in morila v majhnih teoretičnih nesporazumih, ki so po izbranosti svojih razlogov močno mejili na literaturo poceni vrste.

Res je bilo, da je bil danes in zmeraj med vsemi v klubu najbolj udaren, najbolj iskren in najbolj bliskav Boris. Včasih se ji je zdelo, da je slekel s sebe vse nebistveno in postajal pojem. Napol prozoren, oblikovan pojem, sredi katerega se je majhno napihovalo vroče srce podobno vročični roži. Tega ni videl nihče, razen nje, a bilo je res — vsaj tako kakor vse drugo v sobi mladih odreševalcev sveta.

Srce.

Danes se pa vse dve uri ni mogla spomniti nanj, čeprav je bil Boris še nazornejši, še bojevitejši in še zmagovitejši v svoji pojmovni in besedni predirnosti kakor sicer. Celu tri ali štirikrat jo je pogledal in prav to je bilo morda usodno zanjo.

Pri prvem pogledu je kar od nekje vzfrlela misel, priletela do nje in se sunkovito razblinila čez njeno glavo.

»Vse je teater. In revolucionarnost je zadnja moda za pridobivanje žensk. In stvarnost je umazana romantika, ki se ji ne ljubi naporov...«

Potem je brž udarila samo sebe.

»Kakšna si! To govoriš zaradi tega, ker bi hotela, da bi bilo tako. Svojo slabost bi rada obesila njemu, ker ji ne ustreza.«

»Kako si še ženska. Preteklost! Vse tisto si, kar bi rada sovražila,« je tikala samo sebe in se skušala rešiti iz zadušnega razpoloženja. Zdelo se ji je, da ji bo uspelo.

Ko je črnolasi zastopnik idealistov — imeli so takega voditelja, kakor da je dogovorjeno zaradi simbolike — zasmehljivo vprašal Borisa, kdaj se bo njegovi skonstruirani in shematični usodi zljubilo rešiti svet, je Boris zmagovito vzkliknil, da še dolgo ne, ker ona ljubi jasnost, razum in smotrnost. Dokler pa bo na svetu njegova sorta, ne bo prostora za nič pravičnega in smiselnega, ker se bodo ljudje zmeraj rajši pustili krmiti z ideali kakor s kruhom. Drugič pa je znano, da je neumnost najbolj trdoživa zadeva na svetu.

To je bilo nedvomno duhovito in zmagujoče, soba se je tresla in Marija je dvignila roki, da bi z njima zaploskala. Tedaj pa jo je spet zadel njegov zmagoviti pogled.

V tem drugem pogledu je živo čutila, da ji je povedal, kako vse to dela samo zaradi nje. Na koncu pogleda je stal pristavek, droban ljubezenski postscriptum — ...saj vem, da ne bo zastonj.«

Roki, ki sta se hoteli zaleteti v odobravanje, sta obstali in se zdrznili, kakor dvoje otrok v parku, ki se ne poznata.

Čeznjo je sredi hrušča in vpitja legel kakor obleka, ki je ne mara, nesmiseln, živalski obup. Naglo si je z roko pokrila oči — a v njej je že bila grenkoba in tik za zavestjo so se že gnetle nove misli, da jo napadejo. Stresla se je, ko jih je zaslutila, ni jih marala, njihova porajanja in ponikanja so bila podobna potem snetih koles. Grozilo je, da ji bodo porušile v treh štirih, kratkih hipih vse ravnovesje, v katero je spravila svojo vsakdanjost, ki je slonela na zakonih, na določenosti, na vsem prijemljivem in enostavnem, kar je sestavljalo življenje. Bala se je zapletenih čustev, podobnih ponoreli simfoniji, bala se je nesmotrnega miselnega pobliskavanja, ki je moralo prej ali slej peljati v obup. Zdaj ji je bilo vse to tako blizu, da ji je postajalo vroče kakor v bolnih sanjah.

Odprla je torbico, da bi se pogledala v zrcalce. Napol poti se je prestrašila — okoli so bili sami moški, morda bi se ji kdo zasmeljal. Stisnila je odprto ustje torbice kakor nadležno rano, da je zaklop počil. Iz vsega vrvenja in brnenja je slišala samo ta tuji glas.

Potem se je za trenutek zavedela.

»Boris, komedijant. Nič kakor moški.«

Nato jo je preplavila meglenost. Skušala se je v tem čudnem razpoloženju prepoznati, pa ji ni šlo. Senčniki so s stropa tiščali vsebolj navzdol, nekdo od kolegov se je zoprno stiskal ob njo, a se ni mogla nikamor umakniti.

Skušala si je še enkrat priklicati v ušesa, kako zveni Borisovo ime iz njenih ust. Razklenila je ustnice, a se je bala, da bo beseda strašno banalna. Potem je začela misliti na vsebino debat, na zakone socialnega življenja, na klice človeštva, na bedo, na glad, na slabo hrano v menzi, na to, da je za preparate dolžna že ogromno denarja; menila je, da bo v njej oživela grenkoba zavrženih prošenj za podpore, da se bo oglasilo karkoli takega, kar je resnično v njenih navadnih dolgih urah in dneh. Bila je še toliko pri sebi, da se ji je ves ta strah in napor zdel bolečina za prazen nič, za nekako utvaro, ki jo je porodila muhavost prazne ure — toliko dela in prijemljivih reči jo je čakalo doma in v institutu, tu pa se je morala grizti iz bojazni pred nečim nerazumljivim, kar jo je oblivalo kakor mlačna voda.

Zazrla se je za trenutek skozi okno, kakor po pomoč. Tam zunaj se je bahalo nebo in izzivalo s svojo sinjo, zanesljivo resničnostjo in je oznanjalo prezgodnjo pomlad, ki je ni nihče pričakoval.

Marija je od neba pobegnila spet k sebi. Zazdelo se ji je, da se bo vse spremenilo, če se ji posreči pobegniti izmed tovarišev, ki so bili stekli od nekakšnega vročičnega idealizma, naglo, brez pogleda in brez slovesa.

In tako je stala pred hišo in se skušala zbrati.

»To ni zame,« je zamahnila z roko pred obrazom in si hotela zakriti polovico blestečega obzorja, ki je v valovih vlažne luči potovalo k njej. Zahotelo se ji je po cigareti, kar tako bi rada videla droban dim med svojimi prsti, da bi ji vroče oči imele kaj posla. Segla je po cigaretah, ki jih ni bilo. Pozabila je, da jih je v klubu med začetkom debate delila na desno in levo — res, zraven je mislila na predvečer, ko jo Boris počaka pred institutom. To se ji je zdelo za ves dan edina umestna resnica. Zdaj je bila prazna še ta; dan, se je zdelo, da je odmaknil svoj konec daleč v nedogledni večer; bilo je kamorkoli bliže kakor pa do njega.

Sicer je bilo dobro, da je odšla ven. Za trenutek je bila brez misli, možgani so ji po dolgi cesti, med simfonijo blata, bleščečih luž, zameglenih oken in ljudi z zakasnelimi koraki iskali posla. Še preden je kje obstala, jo je zagrabilo dolgočasje, pred katerim se ni dalo stisniti v noben kot in v noben smisel.

Prebegnila je z očmi cesto dva, trikrat za ljudmi, če bi se splačalo stopiti za kom. Bila je sama, tako kakor streha visoke hiše na soncu. In vendar bi bilo tako potrebno, čutiti obotavljajoč dih bližnjega človeka na svojem tilniku ali slišati trden moški korak, ki je iz njega moči razbrati vsak skok misli in srca.

Potem jo je polagoma začelo biti sram, da stoji tako izgubljena in se išče in zapravlja čas.

»To ni zame!« je dejala v zrak skoraj na glas in se ni nič spomnila, da je v tem docela podobna ljudem, katerim se moraš smejati, ko polglasno mrmrajo predse in z rokami iščejo nečesa po praznem.

»Človek bi za vse to ne smel imeti časa.«

Ko je spet pogledala okoli sebe, ni mogla misliti, da bi bilo še komu drugemu kakor njej. Vsi ljudje, hiteči po ulici, so bili pokoren plen svojih poti, nezavedni osvojevalci majhne sreče, žrtve vsega preprostega v življenju: hrane, gibanja, omejene spolnosti, zločina. S prstom bi se dalo vsakomur začrtati, kam ga žene njegov čas. Za pomlad in za vse tisto, kar se je gostilo v Mariji, očitno nihče ni utegnil imeti niti misli. Njihovi koraki so bili končnoveljavni: treba je prevaliti samo še to kratko pot, potem bo vse dobro in bomo na vrhu...

Čez strehe se je ulil nagel veter, od njega so luže po cesti še svetleje zasijale, vlačugasto pomežiknile sem in tja, blatna ulica se je smejala v trepetavi svetlobi kakor roka, ki jo je ovlažila strast in vročina iz bližine teles.

Marija je naglo krenila po ulici navzdol proti reki in do instituta. Tam jo je čakalo delo, razmeroma težka secirna naloga, napol podobna znanstvenemu delu, ki je prav za prav ni bila dolžna izvršiti. Toda vedela je, da jo bo to delo rehabilitiralo pri docentu, ki je zadnje tedne začel deževati nanjo ostre in nesmiselne opombe o govorjenju, o filozofiji, o ekvinokcijalnih ženskih čustvih, ki jim ne pozna niti niti dekleta, o katerem je on to mislil.

Docent je bil nedoločne starosti, vendar je bil še cel moški — kljub vsemu hotenju se Marija ni mogla niti ob delu, ki je bilo daleč od iluzorne sanjivosti, otresti tega nekako spolnega občutja, ki ga je imela v njegovi bližini. Bil je poln, živ človek, z večerno osivelimi lasmi in z obrazom stvarne lepote, kakršno dobivajo moški tik preden se jim življenje nagne v ostarelost. Prav zato ga ni mogla kljub njegovi resnosti in naravnost bodeče ostremu znanstvenemu mišljenju. Bilo ga je — čeprav je človeka v njem navidez zakrival beli plašč in so ga zakrivala rokavice — samo izzivanje, da roka človeku ni mogla često mirno držati noža in pincete. Podlo pri vsem je bilo to, da je sleherno nervoznost takoj opazil, ji z besedo iskal razloga v banalnostih, z mislijo pa se je natanko zavedal, zakaj je tako. Okruten človek, družil je fiziološki pogled s psihologijo in studentke naganjal v obupano onemoglost.

Zanjo so bile ob delu vse tako zvane človeške stvari nemogoče, zato je bilo še težje čutiti njihovo resničnost, kadar so se pojavile. Ko se je odločila za medicino, si je bila v glavnem na jasnem, da mora biti smisel človeka, ki se zaveda časa, v stvarnosti. To je vedela že dolgo prej — hitro se je srečala s filozofijami in sistemi, ki so jo zavzeli nagleje in močnejše kakor življenje, ljubezen ali karkoli vsakdanjega. Vse to se ji je zdelo dosegljivo, osvojljivo — bila je lepa, celo po svojem lastnem prepričanju. A mislila je, da se svet ne bo nikdar spremenil, če bodo ljudje zmeraj doživljali vsi samo tisto, kar so doživljali deset tisoč let. V tem je bil obupni razlog za nespremenljivost sveta, ki se ne bo mogel rešiti drugače kakor v spremenjenju.

Docent je bil nekak nov vir za potrjenje njenega prepričanja in življenja.

»Neumni ste, če mislite, da boste kdaj segli v resnico. Morda ji boste kdaj čisto blizu, toda to je še zmeraj zelo daleč. Morda človek resnico zagleda tik pred smrtjo, toda tisto je docela nesmiselno, kakor če se vžigalica v zadnjih dveh milimetrih svojega življenja še enkrat razgori in hoče biti plamenica. Takrat so ljudje že naredili križ čez njo. Z resnico ni dosti drugače. Resnico, kar je v človeku, dosežete z nožem in jo obdržite s pinceto. V mrtvem življenju ni nič manj resnice kakor v živem. Za iskanje v živem imate kritiko. Nož in kritika, ki temelji na sestavi dejstev in njihove logike — to je edino, kar nas drži v življenju, če ste tak človek, da imate potrebo še do česa drugega, nego do sedmih zakonitih potreb v življenju, za katere vam v najslabšem primeru zadošča tisoč dinarjev, sreča všteta, seveda.«

Te teorije, podane skoraj vsak dan v tej ali oni obliki, ob tej ali oni priliki, so vsebovale dosti tega, kar je bilo treba s stališča stvarnih gledanj in progresizma pobijati do skrajnosti. To je bil nekak osebni anarhizem, ki ga je moral sovražiti vsak red; najbolj seveda tak, ki je svoj uspeh navezal na kratek, poljuden katekizem materialističnih načel. Toda potrjenje je bilo za Marijo v tem, da je bilo vse to kljub vsemu neosebno, shematično. Pričalo je sicer o zaverovanosti v svoje davno spoznanje, a je govorilo o zvestobi ne do samega sebe, marveč do načela. Besede so šle od ušesa do ušesa zmeraj nad mrtvimi kosi teles, ki niso mogla biti drugačna kakor resnična. Najlepše v njih je bilo to, da so bile izgovorjene kakor v brezračnem prostoru: nikjer ni bilo sledu strasti, ali odpovedi, ali grenkobe ali igranja. Bile so nečloveške, če si jim odmisliš izvor. Kadar je docent spregovoril, se je zdelo, da se je človek v njem pogreznil v nič za naočniki, da so mu oči ugasnile, glas pa je bil samo resno zvoneč gramofon stvarne dobe.

Naj jo je pri njem vse drugo odbijalo — glavni vzrok, da je podaljšala delo pri njem za dva semestra, je bil v teh njegovih izrekih, ki so človeka morali osvojiti za znanost. Pod njegovim vodstvom je bilo lahko iskati človeku osnov za pot, ki so držala iz dušečega življenja tradicije, okostenelosti, laži in neumnosti.

Marija je vso pot do instituta mislila nanj. Bila mu je hvaležna, šele pod njegovim vodstvom se je začela zavedati, da je za tisto, za kar so se v tisoč debatah borili in ogrevali, treba najprej pogojev. Pogoji so bili v resnici v vsem, v jasnosti, v dognani zakonitosti. Čeprav je bilo njeno delo začetniško in življenju precej ob strani, se ji je včasih le zazdelo, da je v svojem hotenju dosledna in da bo postala tisto, kar mora misleč človek danes biti — bolj ali manj fina sestavina velikega človeškega družbenega stroja, ki dela sicer s pametjo in po lastnem spoznanju, toda po neizogibni zakonitosti, ki jo pač narekuje sestav stroja in njegovo življenje.

Tako je bilo in zdaj po poti bi bila nadvse rada, da bi jo že grizla v oči nestvarna mlečna luč v secirni dvorani, ki je bila z žgečkajočim

vonjem po formalinu zvezana v eno. A pot do instituta se je vlekla, kakor da hočejo vse misli predrveti svoje poti usodi ene ure do konca.

Na koncu ulice, kjer se je začejalo nabrežje, se je morala ustaviti. Po nabrežju je prišla vrsta napol doraslih deklet. Bil je nekakšen zavod na prehodu. Dekleta so se naglo ozirala na vse strani, da bi ujela na cesti čim več za ure v samostanu.

Mariji pogled nanje ni bil prijeten, čutila je, da so razočarane, ko na njenem gladkem dežnem plašču ne najdejo ničesar posebnega. Zavihala si je ovratnik navzgor in zrla čez nje.

Na oni strani je stalo znamenje v plesnivi leseni hišici, s katere so vetrovi zbili križu prečko. Izza znamenja se je kakor okorel vodomet poganjala žalujka, veje so objemale znamenje, iz vseh brstov je tiščalo zgodnje zelenje kakor svetlorumene kaplje. Med vrbo in med znamenjem je dehtela nerazumljiva strast, ki jo je bilo skoraj videti. Pobožen človek je ukradel pomladi nekaj brstenja in ga razsul ob plesnivo znamenje, ki je bilo tam menda že tako dolgo, da bi ga ljudje zapazili šele, ko bi se podrlo.

Pred znamenjem je stala s poklecnjenimi koleno temno oblečena ženska. Izpod klobuka so ji rasli sivi, spokojni lasje; na njih so se lovile puščice sonca izmed vrbovih vej in iskale na ženski mesta, kje bi jo zadele. Ženska je bila podobna nekomu, je začutila Marija čez cesto. Nekomu tako bližnjemu, da se ga ni bilo treba niti spominjati. Zato je pozabila, da so otroci že bili mimo in je še zmeraj stala na drugi strani poti. Zdaj je videla v znamenje, kateremu je na dnu medlela ostarela električna večna luč in skušala doseči s kratkimi, počasnimi žarki truden božji obraz. Z njo so se zanj borili odsevi sonca s ceste in oči ženske pred znamenjem. Potrži Kristus z zbledelimi kapljami svoje krvi na čelu je eno roko trudno pobesil s svojih vešal, kakor da se je naveličal trpljenja. Pogleda ni spuščal po svojem razbitem telesu, marveč ga je uprl predse, kakor da se mu hoče ljudi.

Na cesti je bilo vse tiho že dolge trenutke, samo ženska pred znamenjem se je zdaj pa zdaj stresla, da se je zdelo, da hoče tišino ubiti. A ni bilo res, zakaj nekje zadaj je v reko padala voda iz kdove katere cevi in pela kakor kos ukradene večnosti. Nič ji ni bilo slišati, da je umazana.

Sončne puščice, sivi, mirni lasje ženske, postarana svetloba v znamenju, kos davnega zlata na razpokanem okvirju božje hišice, trnje na Kristusovi glavi, tiha rast v vrbi, padajoča voda za znamenjem, zeleni odbleski gnile reke, nekdo, ki se je tresel pred ranjenim božjim obrazom — vse je bilo napeta, vroča molitvena ura, ki je ni smel nihče pretrgati.

Marija se je obotavljala, preden je krenila čez cesto. Prizor je bil docela nenaden, niti avtomobil, ki je v naglici razbrizgnil lužo mimo nje, ga ni mogel ubiti. Edino spomnil jo je, naj stopi čez.

Ustavila se je tik ob ženski. Misli so se ji ustavile, za sabo je čutila samo še neko zamolklost, katere ni marala. Nič si ni prizadevala, da bi mislila na karkoli, niti nase ne, ne na to, kar počenja. Vdala se je

popoldanskemu trenutku in je bila po vsem nemirnem in migotavem beganju misli, korakov in čustev brez želje in brez potrebe. Zdelo se ji je samo, da je blizu prisotnosti, katere ni še nikdar poznala. Potrpežljivo je čakala, če se bo ženska premaknila, jo pogledala, se je zasramovala ali karkoli. Zdelo se ji je, da zvonovi pode po zraku svoje glasove, a ni utegnila poslušati, če je res. Volja, misli, hotenje in doslednost so ostale onkraj ceste, z njo je priromala sem čez samo potreba po bližini, po človeku, po preprosti resničnosti, ki ni doma na cesti.

Ženska pa je stala sama ob sebi in se ni ganila. Oči je izgubljala kar naprej v brljenju samote v znamenju. Z obraza se ni dalo videti, ali je bila žalost, ali potreba ali veselje tisto, kar je žensko ustavilo pred trohnečo samoto. Naj bo tako. Saj danes ni nič tako važnega. Imela je z mislimi že toliko opravka te zadnje minute, da je človek lahko za hip poslal samega sebe na počitnice in se vdal utripom dneva, kakor so pač prihajali. Res je, to ni bilo dovoljeno. Tako se je mimogrede zavedela. A kakor jo je poprej popadel zmeden obupan bes zaradi Borisa, tako je bila zdaj togotna na vse, kar jo je preganjalo poprej. Tudi če bi mogla, bi zdaj ne hotela drugače. Pa niti ni bilo tako, kakor je bilo. Nemogoče bi bilo to popoldne premakniti jasnost iz prostora nad mestom, nemogoče je bilo delati drugače, kakor pa je delala. In niti hudo ji nenadno ni moglo več biti.

Ne, zmotila se je. Ženske ni poznala. Obraz ji je bil tuj — a vse skupaj ji je bilo le silno blizu. Mučila se je, da bi doumela, v čem je bila vsa ta bližina, a ni prišla na to. Bila je resničnost, ki jo je grabila, jo prevzemala, jo držala, kakor sleherna iskrenost, ki pa se ji ni hotela dati razumeti. Za žensko pred znamenjem je bil Bog res pričujoč v lesu, v počasnem padanju svetlobe, v večnem štropotu vode.

Ta misel, da je Bog res in da ga je mogoče srečati kar tako sredi obupa na pomladanski cesti, sredi razuzdanih luž in sredi begajočih oči; da je Bog res nekje tako blizu človeka kakor pinceta, ki jo drži v roki, je planila nanjo za trenutek, a se ji je takoj spet odtujila. Ni je mogla niti ujeti, kje, da bi jo premislila ali priznala.

Za vodo so prihajali medicinci v gruči in so obedve ženski z glasovi priklicali k sebi. Marija se je zdrznila — kdove, kako dolgo je že stala tu in čakala — česa?

Tedaj se je sivolasa ženska okrenila k njej. Imela je negibne oči. Marija se je na mah domislila: take, kakor njena mati, v njih so zmeraj gorele sveče z oltarja. Zrle so mirno, ko da skozi svet vidijo resnico. Ženska je za trenutek položila svoj pogled nanjo, potem je odšla s počasnim korakom svojo pot.

Marija je še obstala tam; ni vedela, ali naj se obrne za žensko. Potem je začela iskati v torbici drobiža; zdelo se ji je, da mora znamenju plačati za te minute. A ni našla ničesar, za zadnji denar je prej kupila cigarete. Stresla se je, zazdelo se ji je za hip, da je postala odprto okno, skozi katero je planil veter.

Potem je naglo stopila čez most do instituta.

Čez deset minut je bila v veliki secirni dvorani samo sestavina življenja, ki se je umerjeno in polglasno gibalo v njej. Mladi ljudje vsi v belem so se sklanjali nad preparate, nekateri bolj, drugi manj, kakor so jih pač silile oči. V zraku je plaval formalin, zatajevan gnus in kvante, s katerimi so si medicinci odganjali stud in razočaranja nad nebogljenim mrtvim človeškim mesom, kateremu so skušali krasti skrivnost in zakone, kar jih še ni strohnelo. Slačili so porumenelo kožo z rok neznanih ljudi in z noži delili vlakna v mišičevju, iskali živcev ter pregledovali žilni ustroj. Delavnica, v kateri so se na mrtvih učili ljudje reševali žive, ni bila nič strahotna. Mrtvo meso je izginjalo v migetajoči belini plaščev; v oslepelem steklu oken so bile nalepljene velike ploskve veselega dne, ki je razgrajal zunaj.

Marija si je umila roke in si zapela delovni plašč; s tem je bilo zanjo končano vse, kar jo je spremljalo na cesti; pred njo je bilo samo delo. Upala je, da bo danes secirala z docentom skupaj; dejal ji je dopoldne, da ima zanimiv primer tifusa v najnežnejši dobi — otrok je bil star komaj dva meseca in bi rad ugotovil njegovo reakcijo na drobje pri takem nerazvitem organizmu. Docent je rad seciral trupla otrok sam — pri tem delu je bil resen, kakor sicer malokdaj. Domisliti se ji je bilo treba samo na njegove besede, ko je dobila v delo prvo roko. Zato se je veselila, da ji bo kdaj rekel, naj mu pri katerem otroku pomaga. Danes, da, danes ga bo skušala prijeti nekje za bisto. Danes ji je bilo treba nekoga, ki bi ji pomagal iz vsega nesmisla, ki jo je obletaval. Zagrabila bi ga s teorijo pogojenih dražljajev — treba je samo malenkosti, da človeka vržejo mimogrede iz trdnosti v obup — kje je odgovor na to, da človek ne more postati samo sestav javnih zakonitosti, načel in logike. Ali leži ta odgovor v nožu, v pinceti, v bodečen umu ali v živčnih slučajnostih, ki postanejo gospodar nad človekom, kadar se jim zljubi?

Bila je vesela, da je prav zdaj prišla v razpoloženje, ko človek z nekako nasladno vnemo mora grebsti po sebi in po drugih, da bi prišel do resnice, naj ta že boli ali ne. To razpoloženje se ji je pri kirurškem opravilu zdelo naravnost nujno, ne samo logično: misel ji je vodila roko in nož po tujem telesu, beseda pa je iz tujih ust vlekla priznanja in odpovedi, katerih je čakala nervozno tudi njena duša. Beseda in nož sta se gibala določno, po isti logiki, tako da sta včasih drug drugega sunkoma izpopolnjevala. Marija je veljala med tovariši za žensko, ki je naravnost strastna na seciranje. Večina študentov se je temu smejala in si to strast razlagala kot obupen poskus, da bi se iznebila studa nad mrtvim mesom. Vsaj tako jim je govorila njena bledica, skozi katero ji je na obraz prisijala kri samo, kadar se ugotovitve niso hotele ujeti z docentovo napovedjo.

Ostala je pri vratih iz garderobe in segla s pogledom na drugi konec dvorane, kjer je bila docentova miza. Videla je tam doli samo slugo, ki si je dajal opravka važno, kakor delajo to pač sluge. Docenta ni bilo — to jo je v trenutku razočaralo, saj je bila skozi pripravljena

na to, da je zamudila začetek. Vedela je, da ji ne bo zaradi tega ničesar dejal — pri ženskah te navade ni maral imeti in je ob takih prilikah zmeraj zdrsnil izpod poklicne maske, katero je sicer nosil — toda danes bi ji bilo nekam prijetno nositi drobno zavest, da ga je polomila že v začetku. Tako bi tega človeka lažje izzvala k besedi, zakaj med obema bi se že kar tako tresla majhna napetost, ki čaka sproženja.

Preplavala je s pogledom vse vrste miz in vse usločene hrbte nad njimi. Docenta ni bilo.

Potem je od najbližje mize priletela robata, udrihava beseda nanjo. Ni odgovorila, temveč je okrenila glavo drugam, si izzivaje poravnala plašč na prsni in naglo, z občutkom neumnega pomanjkanja stopila skozi dvorano. Med potjo ni pogledala nikamor; na pozdrave z dveh, treh strani je zmignila z rameni. Kaj je hotela — sprijaznila se je z mislijo, da ta dan trmasto hoče postati čuden, drugačen od navadne vrste podobnih.

Preparat je bil že na mizi.

»Obrnite...« je dejala slugi. Strokovna oznaka za tisto, kar je ležalo na mizi, ji takoj po prvem pogledu ni hotela iz ust. Tisto tam je bil cel majhen otrok, nič podobem brezimnemu preparatu. Formalin ga je sicer malce stisnil in zgubančil, da je bilo njegovo mrtvo molčanje podobno sestradanosti; toda obraz ni bil nič tak, kakor je ponavadi pri mrtvih otrocih te starosti, ko je podoben krčevitostisnjeni pesti. Preparat pred njo pa je bil tak, ko da se je drobno življenje v njem samo za šalo potuhnilo. Leva nožica je bila za spoznanje skrčena, glava malo v stran, prstki na rokah so bili nalahko podviti k dlanem. Laski so bili temni, še dosti gosti in prilepljeni na čelo, kakor da jih je tja pogladila neka brezimna ljubezen. Ležal je z glavo proti oknu, da mu je svetloba od tam čarala rahle sence v očesne votline, zdelo se je, da skriva oči iz porednosti.

Marija je za trenutek neodločeno obstala, kakor človek, ki se mu zdi, da je njegovo delo nepotrebno. Kdo ve zaradi česa je človeško meso pomanjšanih oblik kar na lepem stopilo iz brezimnosti. Ob preparatih ni ne njej, ne nikomur v dvorani nikdar hodilo na misel, od čigavega telesa so. Njihov obstanek je bil za vse čisto znanstvenega značaja, brez imena in celo brez spola. Bili so resnični samo takrat, kadar jih je človek imel pod nožem. Pred tem in po tem jih za medicince ni bilo; njihovo ležanje v shrambah in njihova pot do miru je bilo nekaj, kar je pokrivala cinična, režeča se maska slugovega pojava.

Neodločno je stala pred mizo in gledala, kako je brezizrazna luč iz belih oken oblikovala pred njo brezimni kos mesa do vse večje jasnosti, tako da ji je nazadnje bilo, ko da ga bo prepoznala. Držala je v rokah kaseto z orodjem, jo zapirala in odpirala, da je zaklopka škrtajoče pokala.

Kako je bil otrok droban. — Pa so kljub temu bile njegove obline na nogah in drugje čisto pravilne, v skladu z velikostjo. Koža je bila

gladka, skoraj bleščeča in nič porumenela — taka, kakor jo človek rad boža na živih otrocih. Nerazumljivo je bilo na videz samo to, da je otrok molčal, kakor da se je zazrl. Človek bi kar pomislil, kaj neki mora videti na teh ploščenih stenah. Marija bi se bila skoraj ozrla. Popadla jo je majhna želja, nenadno je vsa postala njen plen. Pridržala je dihanje, da bi videla, če je sama, če ni v njeni bližini prestal noben droban šum, ki bi ji govoril o tem, da jo kdo opazuje. Ničesar ni bilo — zato se je vdala želji docela: tako rada bi bila pobožala golo telesce; zdelo se ji je, da bi se zganilo pod žgečkajočim dotikom tuje roke. Ni bilo mogoče, da bi se te strnjene človeške oblike, ki jih ni zgrozil še noben krč, ne zganile. Na pol otrokovega obraza je z mize silil nedoločen odsev, ko da nagaja spečemu. Zdaj zdaj se bo obraz zganil in obrnil. Šumenje dvorane si je počasi in polahko odmikalo od zavesti, na sredi so ostajali le otrok, miza, motna svetloba, utripanje krvi v sencih in v prstih, stremljenje rok po dotiku in čisto nemogoče, topi otožnosti podobno hrepenenje, ki ni prihajalo iz radovednosti, iz duše, iz zavesti, marveč nekje iz njenega telesnega osredja, ki se je začelo stiskati v vprašanje:

»Kako ti je ime, ti moje drobno, majhno, zláto?«

Iskala je v sencah na otrokovem obrazu oči in je menila, da jih bo zdaj zdaj obudila. Iz otrokovih las, iz ustavljenega giba ročic, iz neboljene, mrtve vdanosti je nalahko, počasi tekkel molk in se nekje za človekom nabiral v skrivnost, ki je bilo iz nje čutiti življenje od blizu. Sprožila je roko skozenj in nanaglo, prenaglo zadela ob otrokovo nogo. Zbodlo jo je ledeno v prste, ki so bili vroči od razburjene krvi, da je roko prestrašeno umaknila. Stresla se je vsa, da ji je kasete z orodjem zdrsnila na tla in se odprla; zažvenketalo je, potem jo je zbolelo v očeh od bleska, ki je švignil s prevračajočega se medicinskega orodja vanje. Njegova zlagana srebrnina je bila še bolj mrzla ko otrokova mrtva koža. Marija se je prestrašila, sekunda, ko je imela prazne roke, se ji je izvrtinčila v gorostasno ogromnost kakor v težkih sanjah. Takoj se je sklonila za orodjem, a pot do njega se ji je zdela težavna in večna; šele ko ga je pobrala, jo je odrešil hrup delovnih ljudi, ki se je kar na lepem spet rodil in jo osvojil. Potem je orodje vrgla na mizo in se ostro zasmejala.

»Saj je mrtev.«

Smeh je zvenel kratko kakor ponujanje kolporterja pozno popoldne, ni mogel ničesar odzvati in ničesar prizvati.

Za hrbtom jo je pozdravil asistent, čisto od blizu, morda je menil, da se bo prestrašila.

»Začnemo?« je vprašal na kratko in pokroviteljstvo.

»Lahko. A z vami ne.«

Asistenta ni marala. Bil je še mlad, neznosno stremuški človek, ostrih oči in obraza, ki je bil zgrajen iz samih črt in geometrije. Ploskev ni bilo na njem in tudi miru ne, po obrazu so se mu križala vsa pota sveta in se vozljale teorije — kje bi bilo v njem prostora za

ploskovit mir spokojenega človeka. Bleščeče oči so delale to lice podobno obračajoči se prizmi, ki vase sesa svet in ga po kdove kakih pravilih v sebi razkraja in razbija njegove sestavine navzven.

»Hm,« je dejal na njen odgovor. Stopil je k mizi ter pogledal svoje orodje.

»Začnimo!«

»Saj sem rekla... Z vami ne, danes.«

»Čemu izbirčnost. Nudim vam svoje roke v pomoč. Še več ko to, če bo treba.«

»Preveč. Prosila bi vas samo majhne prijaznosti.«

»Nikar, morda vam bo žal, če vam bom odbil. Moral odbiti!« se je popravil.

Zašel je v svoj navadni način: prehitovati v pogovoru človekove misli in dajati odgovore za dve vprašanji naprej, tako da je človek bil pred njim brez moči. Od kje je neki imel to vražjo sposobnost, ki je ni bilo moči posnemati.

»Tisto, za kar me boste prosili, je neumestno. Nemogoče. Docenta danes ne bo.«

Njegove besede so jo spet razočarale. Pa človek s svojo bridko svetovljansko krinko pač ni imel drugega poklica ko to.

»Ne bo? Zakaj ne?«

»Hm... Danes popoldne je šel svoja pota, kakor vi na primer.« Stopila je k njemu. V rokah je držala droban nož.

»Nimate pravice. Razumete. Čemu hočete človeku blizu. Tu imate preparat. Druge bližine vam ni treba! «

Udarila je z nogo ob tla in se je zavedala, da je v oblasti nemočne togote. Asistent jo je gledal brez zlobe, z drobnim smehljajem v ustnih kotih. Potem ga je nekaj premagalo, da je skrtil ustnice med zobe.

»Ne gre za neumnosti. Čemu bi mi hoteli braniti pogled v tisto, kar je res. Ali morete tajiti, da je bila vaša pot do sem čudna?«

Ni vedela, kaj bi odgovorila. Asistent se je očitno norčeval iz nje. Molčala je in nervozno brenkala z nožem po nohtih. Ni hotela več odgovarjati, danes mu ne bi bila niti toliko kos kakor sicer.

»Res,« je spregovoril čez čas, »profesorja danes ne bo. In prav bi bilo, če bi se vi kmalu naveličali takih poti, kakršne so njegove.«

»Nesmisel. Niste opazili, da govorite čudne reči?«

»Ne. Niti malo ne. Niti najmanj ne!«

Pri vsakem zanikanju je glas malce stopnjeval. Potem je udaril z ročajem noža po mizi, kakor pred začetkom predstave v varietejju. »Danes ob pol enih se je profesor ustrelil... In zdaj lahko začneva...«

Nič ni čakal, kako se mu bo na te besede odzvala študentka. Stopil je do mize in z enim potegom obrnil otrokovo glavo k sebi. Pričakoval je, da bo dekle vzplamenelo v onemogel vrišč, a za njegovim hrbtom je bilo vse mirno. Potem je čakal kakih vprašanj, a niti ta niso hotela priti. Nazadnje je spregovoril skozi zobe:

»Iz njegovih in nekaterih vaših dejstev sem se namenil, da vam pri temle delu razvijem majhno apoteozo realizma, a se mi zdi, da ne bom prišel do tega. Začelo se je čisto napak, s koncem. Osnove mojih načrtov so ponorele, kaj pravite vi na to. Zdi se mi, da boste zaradi tega lahko vsaj približno znosni do mene, ne? Imel sem dobre namene, čeprav sem mislil, da je vse res, kar se v tej klinični tridimenzionalnosti zgodi.«

S stisnjenimi zobmi, bleda, tresoč se ko spomladanska voda pod padajočim vetrom je Marija stopila k mizi, se za trenutek prijelja ob njo.

»Prav,« je rekel asistent. »Naj se enkrat zgodi nekaj tako, kakor da vas nič ne briga. Zakaj bi človek ne mogel kdaj česa doživeti tako kakor časopis — vse gre čezenj, ne da bi kaj čutil.«

»Da,« je odgovorila Marija polglasno, vdano. Asistent je bil tako čuden, da ni bilo mogoče dvomiti, da je njegova vest resnična. Bala se je za premišljevanje izgubiti eno samo misel. To, kar ji je zdaj padalo v zavest, je bilo strašno, nerazumljivo kakor žalosten jesenski dež. Ta dan ni bil ničemur več podoben. Iz vseh dogodkov, srečanj in glasov se je plela okoli nje mrzla, nepoznana resničnost; vse naokrog so se odpirala prazna vrata vprašanj, ki jih ne bo moči nikdar napolniti. Edino njeno upanje je bilo delo, ki jo bo kakor po navadi zavzelo vso, da ne bi misel mogla nikamor od njega. Zdajle ji je bilo treba nečloveškega živčnega napora, ki jo bo potegnil nekam v ozek krog pozornosti, da ne bo videla prozornega mraka, ki se tesni okoli nje kakor umazana voda. Na dnu pa strmi profesorjev predvečerni obraz z očmi izgubljenimi za naočniki. Ko je zagledala na dnu svojega trenutnega sveta blestenje okroglih stekel, se ji je docela jasno ponovila asistentova beseda:

»Osnove so ponorele...«

»Zato se je treba rešiti,« si je trdovratno odgovorila, stresla glavo in pogledala asistenta:

»Držite!«

Molče jo je poslušal in prijel telesce na mizi. Obrnil mu je glavico naravnost, da bi bile mišice bolj narahljane in naravne. Videla je, da mu roke drhte. Kaj je njen poblazneli nemir prehajal po tem mrličku od nje nanj?

»Bodite no mirni!« je vzkliknila.

Docent je napel mišice v obrazu in se zavedel, da je bil šibak pred žensko. Stisnil je mrtva ramenca močnejše, a roke so mu bile v oblasti nekega nervoznega magnetizma.

Marija je skomignila z rameni, kakor je to delala, kadar ji kdorkoli ni bil povolji. Pogledala je, kam bo zastavila nož in se mimogrede ozrla na otrokov obraz. Zdelo se ji je, da jo dete gleda iz praznih oči.

»Kako mu je neki ime...«

Potem je trupelce z eno samo sunkovito zarezo odprla od vratu do konca. Na koncu je bilo v njeni roki še toliko zagona, da je orodje naglo planilo iz svoje poti in se ji podrgnilo ob levico. Malce jo je

zasklelo, a ni niti pomislila, da bi se utegnila urezati. Zadela je samo z ročajem, se ji je zdelo.

»Vražja ženska ste,« je mrmral asistent. »Mojstrsko se obvladate. Ali pa mi ne verjamete...«

Ni se ozirala na njegove besede; mož ji je odprl to drobno posodo začetega življenja — kdo ve, kaki ostanki so bili še v njej. Treba je bilo iskati, jokati, profesor sam bi si ne želel drugačne posmrtnice. Mojstrova smrt se je ob tej misli spet bodeče dotaknila, a ji je ušla v notranjost drobnega človeka, ki se je spremenil zdaj v preparat za ponazarjanje učenosti. Asistent se je še kar naprej tresel tako, da je tista mala krvaveča skrivnost pred njo komaj zaznatno migetala. Delala je pol ure z vso pozornostjo, potem se ji je nenadno zazdelo strašno tiho. Prenehala je za trenutek, začutila je na čelu lase, a si jih ni upala popraviti. Naglo je vrgla glavo nazaj in začutila, da so se ji izpod las utrnile hladne kaplje. Morala je delati v silovito zgoščeni napetosti in z naporom. Ozrla se je v asistenta:

»Zakaj nič ne govorite?«

»Ne morem... brez priprave,« je dejal grenko. »Kaj so besede spričo takega nečloveškega dela!«

»Kaj pa govorite danes?«

»Ne vem,« je odgovoril prav tako kakor prvič. »Vem, da je vse to, kar počnete, nečloveško...«

Nasmejala se mu je kratko skozi nos in ga pustila v njegovem čemenju. Bilo ji je žal, da je delo pretrgala. Premenjala je nož in se za dve uri spet pogreznila v svoje opravilo. Asistent ji je pomagal in poprijemal brez besedi. Ni mislila na nič, samo včasih si je zaželela, da bi bilo še dolgo, dolgo do večera. Kadar so se njene roke dotaknile asistentovih, je začutila, da so hladne. Tako je bilo prav — niti to je ni trgalo od dela, v katerem se je hotela z vso strastnostjo izgublјati.

Ko so čez dve uri ob prvem naklonu dneva prižgali v dvorani luči, je začutila, da jo od dolge sklonjenosti bole ramena. Ves čas se ni morda niti enkrat vzpela. Roke in duh so se ji zvezale v eno in delale, delale. Bilo je prav tako, vsega popoldneva se ni zdaj bala drugega kakor konca. Ko je odložila nož, si je asistent hotel iti umiti roke, da bi ji dal cigareto. Ni mu pustila; naj jo prime na tistem koncu, kjer bo prižgana in ji jo vtakne v usta. Storil je tako, ona pa je z nogo pritegnila stol in padla nanj. Naslonila je glavo nazaj in trikrat sunila dim proti stropu. Svetal, plešoč stožec prosojnosti se je počasi vzpenjal navzgor, zagledala se je za njegovo potjo. Desnica ji je topo ležala na mizi. Onstran je hodil asistent. Tudi on ni jemal cigarete z ust, pihal je dim iz sebe postrani, naglo, spehano. Zdelo se ji je, da začinja nekaj govoriti, a bilo je nekaj takega, kar se ni ujemalo z njegovim navadnim obrazom, kakršnega je nosil tudi danes. Gledala je, kako gori cigareta, počasi, poželjivo, kakor da hoče sama svoj konec. A konec je bil še daleč, do iskrivega tlenja pod pepelom,

v katerem se je spočenal dim, je bilo še neskončno dolgo. Dolgo, skoraj kakor do sreče, se ji je zdelo.

»Ampak vse to je nečloveško,« je nenadno razbrala iz asistentovih besedi.

»Kaj?« se je pridružila njegovemu grozečemu samevanju.

»Vse to, kar počenjamo. Kar počenjate vi, kar je delal profesor.«

»To ni res,« je dejala mirno.

»Čemu ne bi priznali, čeprav ste bili zdaj tri ure čudoviti. Tudi to je nečloveško, da je včeraj govoril profesor tako kakor predvčerajšnjim in predlanskim, a je danes storil nekaj docela drugega. Kaj mu je bilo, kam je pogledal? To je nemoralno; tridesetim tukaj vam je bil bog; kakšnega si boste iskali zdaj?«

»Bog? ...«

»Da, in ne stiskajte oči, ko da bi me hoteli pomilovati. Vsi ste imeli boga, malo v njem, malo v sistemu, malo v teorijah o svetu, o življenju, o sreči, kakršne so se vam rodile ob njegovih filozofskih raketah. Vsakdo ga mora imeti. On ga je imel v pinceti, v nožu, in je vas vse skušal prepričevati o tem. Vi ste verjeli, zato ker ste videli kot pričo apostola teh dveh resnic. Vsakemu bogu je lažje verjeti, če zadenete ob njegove spoznavalce. Vsak človek je močnejši, če verjame v vsemogočnost, pa naj bo zakrita v teorijo, v ideal reda, nereda, individualizma ali filozofije. Kdor pa si vsemogočnost nadomesti s samim seboj, spozna na prvem ovinku, da je to strašno malo — niti toliko, da bi mogel pokaditi iz te moči cigareto. Potem ga lepega popoldneva sreča nekje kaka čudna resničnost, ki ji ne more biti kos in se ustraši. Namesto da bi se udaril po domišljavosti in po igrilstvu v sebi, se ustrelji in postane uganka. Naj vrag vzame vse te skrivnostnosti; če ne, pojdemo — vsi skupaj po gobe ob najbolj nesimpatični priliki — takrat, ko se nam bo zahotelo pogledati življenje od blizu, tako, kakor ga zdaj več ne poznamo...«

Marija je prenehala kaditi. V njej se je oglasilo nekaj včerajšnjega, tisto, kar je držalo vse njeno življenje zadnjih pet let v nekaki zunanji celotnosti. Ta odziv na asistentove besede je bil ogorčen. Čutila je, da ji njegove besede lezejo v živo kakor nasilni prst. Na njihovem dnu je bilo precej resnice, to ji je govorilo čustvo. Toda prav zdaj ni smela tega nikomur priznati; niti sami sebi ne. Vedela je, da se to popoldne odloča, ali se bo vse, kar je gradila v sebi stvarnega, zlomilo ali bo ostala.

Asistent je ni gledal, kakor da ne mara vedeti, kaj je v njej.

»Ni res,« mu je siknila čez mizo.

»Lahko rečete tako. Ampak tudi to, kar govorite in kar delate, je nečloveško, razumete. Zakaj ste danes taki? Imeli ste debato v klubu in ste pripravljali človeško bodočnost. Potem ste šli po cesti sem v institut in bi si radi dopovedali, da ste sestavljeni iz principov, ne iz celic in da za vas ni tega trepetajočega popoldneva, ki se sili v ljudi in jih drami. Videli ste vse drugo prej kakor sebe in tisto, kar je v

vas. Vse znate, mojstrsko ste odprli preparat, čudovito logično razlagate nesmisle ljudi, sveta, družbe. Toda če bi bili poprej, ko sem vam povedal, da se je profesor ubil, omedleli, namesto da ste vzeli v roko nož, bi bilo to od vas veliko bolj človeško. Ne verjamete. Jaz sem znanstvenik, nisem spreobračevalec. A vsa resnica po tej poti je dosti bolj brez koristi kakor tisto, kar je živo. Sami ste mislili prej, da se boste onesvestili. Toda vrag nekake izmišljene skonstruirane logike vas je obdržal na nogah, dasi bi bili najrajši urezali sebi v srce. Ali se vam ni zdelo, da smo pozabili živeti. Pridigate resničnost, brezutvarnost, stvarnost, karkoli — kdo pa od nas čuti, da smo svoje življenje pravzaprav predstavili nekam v fantastične svetove, čeprav nas resničnost duši. Služite si življenje z urami, s podporami, jaz z mesarenjem mrtvega živčevja za sramotno ceno — ogabno življenje, da se spleča verjeti v kaj boljšega, da se spleča usvarjati celo kaj boljšega — toda pri vsem tem, ali ne čutite, da smo postali nekaki romantiki idealizma, materializma in vseh mogočih utopij. Živimo v četrti dimenziji neke sociologije, ki nas je obsedla, da sploh nimamo več smisla za osnove. Osnove so ponorele, to je moj nazor — zavrnite ga, če morete. Neprestano plava pred nami strah kruha, v njegovem imenu smo zavrgli sentimentalnost, dobrega starega Boga in dosti vsega človeškega — a kdo od nas se je že kdaj znašel pred vprašanjem — trije metri so med mojim življenjem in smrtjo, torej kaj zdaj? Komur se to vprašanje pojavi, ne misli, kako bo tiste metre še prehodil, marveč se jih prestraši, si izposodi revolver in se ubije. Toda to ni nič, razumete. Če se ubije nor človek, je siromak, toda če si prikrajša pot moderen, nadut, bister človek, je to dokaz, da smo ga polomili. Neprestano smo lačni, v svojem imenu in v imenu ne vem kakšnih milijonov, toda kdo se zna še po človeško nasititi od kruha in vina, brez vsakih zapletenih misli...«

»Trudni ste, doktor,« je dejala Marija drhte, njegova logika jo je razkrojila v kratkih minutah, da jo je v grlu davilo. »Trudni ste... molčite... jaz... ni res, razumete. Vi ste vrag. Kdo vas je poslal to uro nadme. Ali mislite, da imate pravico gledati vame. Vse to je daleč, jaz ne morem doživljati. Nič več, nikdar več, razumete. Treba bi se bilo roditi pred tridesetimi leti. Takrat je čas stal mirno kakor morje na razglednicah...«

»Ni res, ste dejali. Boli vas, da ni res tako kakor bi radi. Vas prav tako prebadajo dnevi in pomladi in vse, kakor je prebadalo ljudi pred sto leti. In sami sebe skušate slabšati. Kaj vam mar ni hudo, če stojite pred zrcalom in iščete na sebi, kje so se ustavila znamenja lanskih ur? Kaj vas ne boli takole pod večer, da vam dnevi beže kakor voda med rokami, ko se umivate? Kaj se ne bi radi vdali pomladi, samotni uri, ko je pred vašimi vrati molitev, se ne bi radi znašli v misli, da ste brez moči in da vam more pomagati milost od koderkoli. Ni res, če to zanikavate, kakor ni res, če se silite, da brez misli odprete otroku telo. Lahko, da bi bil vaš in bi vam ne bilo vseeno, ali ga umori tifus ali beda ali neumnost. Govorim zmedeno, ne zamerite.

Profesorjev primer ni bil zame slučajen. Ne maram vas siliti, da bi doživljali kakor jaz. Toda včasih se v nas vseh prebudi en človek, takrat se zdi, da bi vsi znali začetni živeti. Potem nam za to na mah zmanjka časa in ura gre mimo in se vrne kdovekdaj. Ampak jutri mi lahko pljunete kamorkoli, če pridem še sam. Nihče naj mi ne reče, da hočem nadaljevati delo svojega prednika, nihče, razumete. Videl sem ga v dveh ali treh njegovih pravih hipih in vem, da današnje popoldne zanj ni bilo slučajno... In zame tudi ne... In za vas prav tako ne...«

Podpiral si je senca s pestmi, kakor da lovi lastne misli. Potem je nenadno planil pokoncu.

»Mislite, kar hočete. Jaz sem povedal te misli. Vi boste v njih iskali sistema in nesmisla, ker ste bolni. A jaz vas ne bom več dražil. Vaša mladost je vredna česa drugega.«

Naglo je vstal.

Marija je sledila vsem njegovim besedam in iskala v njih sprijemljivih mest, zbirala vse fraze in jih nizala v vrsto za napad. Prevzelo jo je trmasto kljubovanje in jeza nad tem neumnim dnevom, hotela je asistenta osmešiti, tudi če se izmuči do solz. Treslo jo je mrzlično razburjenje, ki ga je porajala trudnost. Toda tu je bil nekdo, nad katerim se bo maščevala za vso to zlagano težko ost popoldneva. Nekdo, ki ji je očital, da ne zna živeti. Nekdo, ki ji je skušal iztisniti iz srca tisto, kar je sama sebi tajila. Ko je vstal, je hotela nanaglo dvigniti levico, da bi ga ustavila. A roka je ni poslušala, mrtvo in težko je ležala na mizi.

Sunila je vanjo še enkrat vso moč, a komaj da je dvignila zapestje. Boleča okorelost je ležala v roki, prsti so bili nabrekli, v njih je kljuvalo.

Z desnico se je pograbila za levico in jo prinesla k očem. Roka ji je skoraj vidoma sinela, na notranjem robu dlani se je rdečil droban urez.

Dihanje ji je zastalo, stisnila je roki k srcu, zobje so ji začeli grabiti po spodnji ustnici. Dvorana se je začela vrteti v vseh smereh okoli nje, ljudje, ki so se gibali po njej, so bili podobni smešno opletajočim postavam za steklom, ki nič ne govore.

Asistent, ki je vstal, jo je pogledal, potem je planil k njej.

»Kaj je, gospodična, kaj je?«

Stresal jo je za rame, ona pa je z razprtimi očmi vročično strmela v obračajoči se svet okoli sebe in šepetala.

»Življenje od blizu... od... prav... blizu... od čisto blizu...«

Asistent je brez moči gledal dekle, potem je zapazil čudno, strupeno razliko med rokama.

»Zastrupljenje!«

Iz navade je potegnil iz žepa zvitek obveze in ji hotel povezati roko nad komolcem. Toda, ko jo je izpustil, je dekletu roka mrtvo padla v naročje. Trenutek je obstal in si ni vedel pomagati. Potem je ves potan, v zmedenem strahu planil k prvi mizi.

»Hitro. Marija se je urezala...«

Medicinci so planili od svojega dela in tekli k asistentovi mizi.

Marija je videla samo vrtečo se dvorano, ki je svoj ples spreminjala v blazne kolobarje mavričnih prog. V sekundi, preden so jo obkolili tovariši, je padla z nje vsa teža dneva, misli in stvari. Zagledala je najprej skozi mavrične kolobarje kos ozelenele pomladi, šumenje potoka, kjer vrbe pero svojo sivino; čez pot raste cvetoč srebot in daje prostora komaj za dvoje ljudi; med njegovim cvetjem se sonce seje na sleherno stopinjo, ki jo odkrijejo noge. Visoka trava se dolgo maje za koraki ljudi, z njenih res pada v utrinjajočih se sanjah rosa. Čisto blizu nje je nekdo, ki ga ima rada, vsak hip ji bo položil roko okoli pasu. Nad obzorjem grozi majhen oblak, da se bo izgubil v pijani sinjini.

»In zato te nisem mogla imeti rada... Zato, ker je vse to tako lepo,« si med smehom misli Marija...

Potem pomlad izgine in nad njo se sklanja materin zmeraj zasenčeni obraz. Čisto blizu obeh je razbito zrcalo, Marija je drobna, neumna punčka, ki je hotela videti, kaj je za zrcalom in ga je z glavo ubila. Mati ni nič huda, tiho govori: »Saj sem ti rekla, da ne smeš vsega hoteti videti čisto od blizu.«

Potem sliši asistentovo besedo: »Življenje od blizu,« ki je tudi že daleč, kakor pomlad in materina sklonjena prisotnost.

Zdaj jo nenadno oblije vroča luč, in vidi, da je vsa drobna, neznatna, stisnjena v pozlačenem božjem znamenju, v katerem odmevajo bližajoči se koraki...

Ko se je prebudila, je videla, da ima obvezano roko in da jo kolegice podpirajo. Začudeno je pogledala okoli sebe in se ni spominjala ničesar. Kogice so imele solzne oči — kdove, kaj neumnega je morala govoriti. Nerazumljivo je gledala zdaj zavezano roko, zdaj ljudi okoli sebe, ki so jo vsi gledali sočutno in tiho.

Prehod po dvorani je bil prost, vrata na koncu so bila napol odprta.

»Kaj naj storimo zdaj?« je vprašal neznan glas za njenim hrbtom.

Tedaj jo je za hip oblila obupna zavest. Strah, žalost, tresoča se krčevitost so ji preletali telo. Začutila je, da se poslavlja od bližine vsega živega, kar se je zdaj še gnetlo okoli nje. Bolečina jo je davila kakor vroča megla. V ušesih ji je zvenelo vprašanje od zadaj. Kriknila je z vso zlomljeno silo.

»Ne, ne umreti! Živite!«

Potem jo je spet omotica rešila zavesti. Vzpela se je in stopila naglo naprej proti vratom; tam jo je moral čakati nekdo. Pred sabo je videla samo rdečo preprogo, ki se je izgubljala v vrata. Onstran njih je bilo veliko okno, za njim se je goreč večer sklanjal nad svoj konec.